

Het mengpaar Chinese Knobbelgans met Brandgans bij Voorhout

Bram Langeveld* en Trudy Langeveld

Inleiding

Succesvolle kruising (hybridisatie) tussen verschillende soorten en zelfs verschillende genera komt veel voor bij ganzen (McCarthy 2006; Dumont 2024). In 2023 bracht een mengpaar vrouwtje (verwilderde) Chinese Knobbelgans, *Anser cygnoides* forma *domestica*, met mannetje (ontsnapte, want geleewiekte) Brandgans, *Branta leucopsis*, drie hybride jongen groot in een weiland langs de Bollendreef, direct ten noordwesten van Voorhout. De hybriden vormden in uiterlijk duidelijk een mengsel van beide ouders. Dit was het vierde gedocumenteerde geval van hybridisatie tussen deze soorten en het eerste geval daarvan in het wild (Niessen 2023; Langeveld & Langeveld 2024). Deze honkvaste ganzen trokken onze aandacht en hebben die tot de dag van vandaag vastgehouden; we bezochten ze sinds juni 2023 circa wekelijks, om te kijken hoe het uiterlijk van de jongen veranderde en natuurlijk of het mengpaar in 2024 opnieuw tot broeden zou komen. Toen dat gebeurde, bezochten we ze vrijwel dagelijks. Hier doen wij verslag van onze waarnemingen sinds de herfst van 2023, aanvullend op ons eerdere verslag (Langeveld & Langeveld 2024).

De Chinese Knobbelgans is de gedomesticeerde vorm van de Zwaangans en wordt ook wel Gedomesticeerde Zwaangans of Knobbelgans genoemd. Het natuurlijk verspreidingsgebied van de Zwaangans omvat Oost-Azië. In Nederland leeft een kleine, verwilderde populatie Chinese Knobbelgans, die afstamt van dieren in gevangenschap (2013-15: 20-30 broedparen en 100-200 dieren in de winter). Ze wijken vooral in hun lichaamsbouw sterk af van de Zwaangans: ze hebben een zware bouw, met een bollere lichaam. Het mannetje heeft een zware knobbel op het voorhoofd, boven de snavel. Deze vogels broeden sinds 1998-2000 in wisselende aantallen, vooral in het midden van het land (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). Ze hybridiseren regelmatig met verwilderde gedomesticeerde Grauwe Ganzen (Soepganzen of Boerenganzen) *A. anser* forma *domestica*, (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2011). Hoe genetisch zuiver ze zijn is dus maar de vraag. Brandganzen hebben zich sinds hun vestiging als broedvogel in 1982 uitgebreid tot 16.000-22.000 broedparen (2013-15), vooral in de westelijke helft van Nederland (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). Dit gaat deels om ontsnapte of aangeschoten vogels, en deels om Brandganzen, van wilde herkomst (Van der Jeugd & Litvin 2006; Voslamber et al. 2007).

Winter 2023/2024

Sinds we ze op 17 juni 2023 voor het eerst zagen als donzige kuikens, waren de drie hybride jongen onafscheidelijk van hun ouders. Echter, op 24 september 2023 was er van de drie jonge vogels geen spoor te bekennen; slechts de ouders zaten op hun gebruikelijke plek in het weiland. Maar op 27 september waren ze weer in gezelschap van twee jongen; een van de jongen bleek

verdwenen. Er vond die dagen op twee plekken rondom Voorhout afschot plaats van ganzen; mogelijk was een van de jongen slachtoffer daarvan geworden tijdens een korte vlucht. Ze vlogen namelijk af en toe. Zo zagen we ze op 1 oktober: toen vloog de Chinese Knobbelgans over een afstand van circa 100 meter laag boven de brede sloot aan de kopse kant van de weilanden, de beide jongen vlogen een paar rondjes met een diameter van een paar honderd meter rond die sloot en het weiland en de geleewiekte Brandgans kwam gakkend voorbij gezwommen, richting zijn partner. Tot en met maart 2024 vormde het mengpaar met de twee resterende jongen van 2023 een hecht groepje van vier ganzen dat vrijwel onafscheidelijk was (Fig. 1).

Fig. 1: Het mengpaar Chinese Knobbelgans ♀ met Brandgans ♂ en hun twee jongen van 2023 op het ijs (11 januari 2024).

Ze hadden weinig last van de milde winter, maar eind januari verkasten ze korte tijd naar de Haarlemmer Trekvaart en de daarop aansluitende (met de aanleg van de Bollendreef gegraven) inhammen tegenover hun weiland, aan de andere kant van de Bollendreef, waar minder/geen ijs aanwezig was.

Fig. 2: De Chinese Knobbelgans verscholen op het nest (links van de badkuip) en de Brandgans wakend erbij (6 april 2024).

Een nieuw broedgeval

Op 4 april 2024 was de Chinese Knobbelgans eerst niet te vinden in het weiland. We zagen de Brandgans vlak voor een oud schuurtje liggen en pas na goed kijken ontdekten we de Chinese Knobbelgans, verstopt achter wat begroeiing tegen het schuurtje en naast een omgekeerde badkuip: duidelijk broedend (Fig. 2). De jongen van vorig jaar verbleven op wat meer afstand, maar nog in hetzelfde weiland. In de dagen daarna verdwenen de Chinese Knobbelgans achter de snel groeiende begroeiing en op 13 april konden we haar al niet meer zien. De Brandgans bleef echter trouw waken in de buurt (meestal op nog geen tien meter afstand van het nest) en was elke keer goed zichtbaar

in het weiland (Fig. 3). Op 27 april en 4 mei zagen we beide ganzen wat rondlopen en grazen rond het schuurtje en wat water drinken uit een slootje, maar steeds verdween de Chinese Knobbelgans al snel weer achter de begroeiing.

Fig. 3: De Chinese Knobbelgans is inmiddels aan het zicht onttrokken door de begroeiing, maar de Brandgans ligt nog goed zichtbaar te waken (17 april 2024).

In april werd het weiland soms bezocht door enkele Grauwe Ganzen (sommige met jongen), Canadese Ganzen en ook eenmaal door enkele Brandganzen. De Brandgans van het mengpaar hield zich afzijdig (de Chinese Knobbelgans was niet te vinden), maar de hybride jongen van vorig jaar zochten deze bezoekers wel op. Op 8 mei zat de Brandgans opvallend dicht bij het schuurtje te waken en was de Chinese Knobbelgans niet te zien. Op het dak van het schuurtje zat een groepje Kauwen dat al snel gezelschap kreeg van een Ekster. De vogels hadden duidelijk interesse voor wat er op de grond, achter de begroeiing en dus in/bij het nest, gebeurde.

Fig. 4: Het mengpaar Chinese Knobbelgans ♀ met Brandgans ♂ en hun jong van 2024, hier waarschijnlijk slechts 1 dag oud (9 mei 2024)

Op 9 mei zat het mengpaar op geruime afstand van het schuurtje in het weiland aan de waterkant en al snel verscheen er een pulletje van tussen de hogere begroeiing aan de waterkant. Later die dag zat het mengpaar met hun nieuwe jong dichterbij in de bredere sloot en aan de rand van het weiland (Fig. 4, Fig. 5). De Brandgans was duidelijk op zijn hoede en tolereerde geen andere vogels dicht in de buurt: een langs zwemmende Fuut werd direct verjaagd. Op 11 mei zagen we hoe de Brandgans zelfs zijn jongen van vorig jaar wegjoeg, toen het paar met hun nieuwe jong de jongen van 2023 tot op ca. 5 meter naderde. En ook een groepje Grauwe Ganzen werd verjaagd, toen dat groepje het mengpaar met hun kuiken tot zo'n 3 meter genaderd was. Het nieuwe jong was met geel en bruingeel dons bedekt. Het diertje was vanaf de eerste dag actief, liep en zwom goed en bleef overwegend dicht bij de Chinese Knobbelgans in de buurt. Het kuiken foerageerde actief in het weiland en verzorgde zijn

verenklee al. Op 13 mei was alles nog in orde, maar op 15 mei waren de ganzen drie weilanden (zo'n 170 meter) opgeschoven en was er geen spoor meer te bekennen van het kuikentje. De ouders tolereerden de jongen van vorig jaar toen weer net zo nabij als voor het nieuwe broedgeval. Op 18 mei zaten deze vier ganzen weer in hun eigen

Fig. 5: De Chinese Knobbelgans en haar jong van 2024, hier waarschijnlijk slechts 1 dag oud (9 mei 2024).

weiland; toen bleek dat de strook direct aan het water rondom kort daarvoor gemaaid was. Van het kuikentje ontbrak nog steeds elk spoor, zodat we moesten concluderen dat het zo'n 5 dagen oud is geworden. Sindsdien vormen de vier ganzen weer een hecht en honkvast groepje. Van een eventuele tweede broedpoging dit jaar was op het moment van schrijven (begin juni) geen sprake.

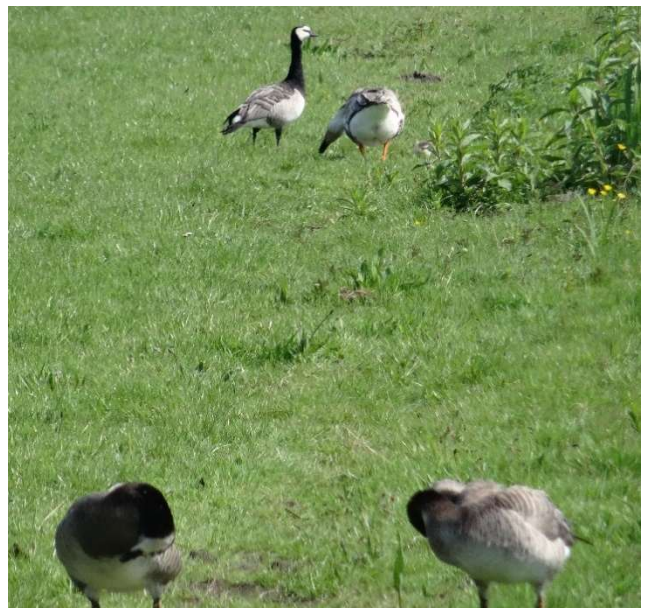

Fig. 6: De hybriden Chinese Knobbelgans ♀ x Brandgans ♂ van 2023 (voorground) verbleven op enige afstand van hun ouders met hun nieuwe iona (9 mei 2024).

De jongen van 2023

De hybride jongen van 2023 verbleven dus ook in 2024 vrijwel altijd in hetzelfde of in een naastgelegen weiland, vanaf april 2024 op enkele tientallen tot enkele honderden meters afstand van het mengpaar (later met hun nieuwe jong) (Fig. 6) om daarna weer hechter te worden (Fig. 7). De beide jongen waren altijd samen en meestal eenvoudig te vinden. Sommige dagen ontbrak echter elk spoor, maar de keer daarop waren ze weer present. Deze jongen

veranderden niet veel meer van uiterlijk. De knobbel op hun kop werd nog iets uitgesprokener en de poten leken iets meer oranje gekleurd te raken.

Fig. 7: Het mengpaar Chinese Knobbelgans ♀ met Brandgans ♂ en hun twee jongen van 2023 vormden na het verlies van het jong van 2024 weer een hecht groepje (3 juni 2024).

Discussie

Er zijn verschillende verklaringen voor hybridisatie bij vogels. Een voor de hand liggende verklaring voor dit geval is het Hubbs principe (Ottensburghs et al. 2016): omdat zij haar eigen partner heeft verloren en er geen andere soortgenoten beschikbaar waren, heeft de Chinese Knobbelgans ‘bij gebrek aan beter’ gepaard met de Brandgans, die zelf hooguit incidenteel eigen soortgenoten treft in zijn weiland.

In 2023 concludeerden we voorzichtig, dat het moet gaan om een mannetje Brandgans en een vrouwtje Chinese Knobbelgans. Vanaf oktober 2022 hadden we de Chinese Knobbelgans namelijk samen met een duidelijk mannelijk (met grote knobbel) exemplaar Chinese Knobbelgans gezien, dat tussen 14 december 2022 en 23 januari 2023 verdween. Op 17 juni 2023 zagen we het mengpaar met drie jongen. De Brandgans vertoonde toen en later duidelijk waakzaam gedrag, terwijl de jongen vooral dicht bij de Chinese Knobbelgans bleven (Langeveld & Langeveld 2024). Onze nieuwe waarnemingen: de broedende Chinese Knobbelgans en de daarbij wakende Brandgans bevestigen deze conclusie, dat het om een mannetje Brandgans en vrouwtje Chinese Knobbelgans gaat. Bij ganzen is dit namelijk een typische rolverdeling (Del Hoyo et al. 1992).

De broedduur voor het broedgeval in 2024 schatten wij in op zo'n 34 dagen: van 4 april tot 8 mei. Ganzen beginnen pas met broeden als het legsel compleet is. Als de eieren bijna uitkomen, beginnen de kuikens te piepen en het mannetje reageert daarop door nog dichterbij het nest te gaan waken. Dat zagen we op 8 mei. Ganzen verlaten binnen 24 uur na het uitkomen het nest. Bij Zwaanganzen is de broedduur normaal gesproken 28 dagen en bij Brandganzen 24-25 dagen (Del Hoyo et al. 1992). Voor het mengpaar leek dit dus aanzienlijk langer.

Hoewel we over het broedgeval van 2023 niet met zekerheid konden zeggen, dat dat slechts drie jongen betrof (we ontdekten de ganzen toen pas op een leeftijd van ca. 1

maand; daarvoor heeft uitval plaats kunnen vinden). Het lijkt aannemelijk dat het bij het broedgeval van 2024, dat we vanaf dag 1 volgden, inderdaad om slechts 1 kuiken gaat. Bij kruisingen tussen verschillende soorten komen vaak niet alle eieren uit en kan er relatief veel uitval onder de jongen zijn (McCarthy 2006). Zwaanganzen leggen normaal 5-6(-8) eieren (Del Hoyo et al. 1992). Een eerdere kruising tussen Zwaanganzen en Brandganzen in de dierentuin van Moskou leverde een nest van drie jongen, waarvan er een niet volwassen werd (Anonymous 1971).

Zwaanganzen en Brandganzen zijn met 2 tot 3 jaar seksueel volwassen (Del Hoyo et al. 1992). De hybride jongen van 2023 zouden dus in 2025 tot broeden kunnen komen. We zijn zeer benieuwd of dat gebeurt en zo ja, met wat voor partners en wat voor resultaten.

Als een donkere wolk boven dit alles hangen overigens wel de (bouw)activiteiten voor de jongste uitbreiding van Voorhout, de wijk Nieuw Boekhorst. De eerste bouw is (momenteel) voorzien voor het laatste kwartaal 2024, maar dat gedeelte betreft gelukkig nog niet het weiland van dit mengpaar en hun nakomelingen.

Dankwoord

Met dank aan Timo Langeveld voor zijn waarnemingen op 15 en 16 mei.

Literatuur

- Anonymous 1971. Species of wild animals bred in captivity during 1969. *International Zoo Yearbook* 11: 259-320.
- Dumont S. 2024. Serge Dumont Bird Hybrids Database. bird-hybrids.com.
- Hoyo J. del, A. Elliott & J. Sargatal 1992. *Handbook of the Birds of the World*. Vol. 1. Lynx Edicions, Barcelona.
- Jeugd H.P. van der & K.Y. Litvin 2006. Travels and traditions: long distance dispersal in the barnacle goose exemplified by individual case histories. *Ardea* 94: 421-432.
- Langeveld B. & T. Langeveld 2024. De eerste kruising tussen een Chinese Knobbelgans en een Brandgans in het wild. *Limosa* 97: 37-41.
- McCarthy E.M. 2006. *Handbook of Avian Hybrids of the World*. Oxford University Press, Oxford.
- Niessen W. 2023. Hybride Chinese Knobbelgans x Brandgans?? *De Strandloper* 55-3: 25.
- Ottensburghs J., P. van Hooft, S.E. van Wieren, R.C. Ydenberg & H.H.T. Prins 2016. Hybridization in geese: a review. *Frontiers in Zoology* 13:20, doi 10.1186/s12983-016-0153-1.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. *Vogelatlas van Nederland*. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- Voslamber B., H. van der Jeugd & K. Koffijberg 2007. Aantallen, trends en verspreiding van overzomerende ganzen in Nederland. *Limosa* 80: 1-17.

* *Natuurhistorisch Museum Rotterdam, Westzeedijk 345, 3015 AA Rotterdam, langeveld@hetnatuurhistorisch.nl*

